

Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bakış Açısından “Hoşgörü Değeri”

Nuray KURTDEDE FİDAN¹, Firdevs GÜLEÇ²

¹Yrd. Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, Afyonkarabisar, nkurt@aku.edu.tr

²Yüksek Lisans Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Afyonkarabisar

Geliş Tarihi/Received: 28.2.2016

Kabul Tarihi/Accepted: 24.8.2016

e-Yayın/e-Printed: 17.10.2016

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.726>

ÖZ

Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörü değerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojiden yararlanılmıştır. Araştırmanın katılımcılarını 2014-2015 eğitim öğretim yılında bir devlet üniversitesi, eğitim fakültesi, sınıf öğretmenliği programında öğrenim görmekte olan 14 sınıf öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Veriler beş açık uçlu sorudan oluşan görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde ise içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörü; farklılıklara saygı duyma, sabırlı olma, anlayışlı olma, saygı ve sevgi ile yaklaşma, empati kurma, insanların kendini rahatça ifade edebilmesi olarak tanımladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmeni adayları toplumun huzurlu ve mutlu yaşaması için hoşgörünün önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bireylerin hoşgörü değerine sahip olmasını etkileyen etmenlere ilişkin olarak öğretmen adayları; öğretmenlerinin, arkadaş ortamının, okuduğu kitapların, katıldığı sosyal aktivitelerin, yapmış olduğu gözlemlerin ve sosyal öğrenmelerinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmen adaylarının çoğu, hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıf ortamı oluşturmak için öncelikle öğretmenin öğrencilere örnek olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmeni adayı, değerler eğitimi, hoşgörü değeri.

“Tolerance Value” from the Perspectives of Pre-Service Classroom Teachers

ABSTRACT

The purpose of this study is to understand the view points of pre-service classroom teachers about tolerance value. The study group was comprised of 14 senior pre-service classroom teachers who study Primary School Teaching Program at the Faculty of Education of a state university. The data for the study were collected through interviews. The content analysis technique was conducted to analyze the data. Results of the study indicate that pre-service classroom teachers understand tolerance as being respectful to differences between people, being patient/being thoughtful, being patient for the negative situations, being lovely and respectful, being cheerful, developing empathy, not violating some one's area of freedom, being able to express thoughts freely. Prospective primary school teachers emphasized the importance of tolerance as a must for a peaceful society and social life. The participants also indicated that in the developing of individuals' tolerance perception their parents, friends, social environments, and the books, the social activities they participated, the observations they made, and the social learning are effective. The candidates stated that in order to promote tolerance in the primary school teachers must be role models for the students.

Keywords: Pre-service classroom teachers, value education, tolerance value

1. GİRİŞ

Bireyi ve toplumu tanıma ve tanımlamada kullanılan, davranışları yönlendirme gücüne sahip, birey ve toplum açısından varlık ve devamlılık sağlayan ölçütlere değer denilmektedir (Yeşil & Aydın, 2007). Değerler bireyin sosyal, zihinsel, duygusal, ruhsal gelişimi için temel oluşturmaktadır. Değerler soyut kavramlar olarak kabul edilir ve özel durumlar ve konularla ilgili değerlendirici yargıları içeren niteliklerle karşılaştırıldığında davranışların standartları olarak işlev görürler. Değerler temel insan ihtiyaçları ve toplumsal taleplerle ilgili merkezi yapılardır. Eğitim, bireyi fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal, ahlaki ve manevi açılardan bir bütün olarak geliştiren bir süreçtir. Bu süreçte öğretmenden beklenen fonksiyon sadece bilgi edinmeyi kolaylaştırmak değil, aynı zamanda değerlerin öğrencilere aktarılmasını ve içselleştirilmesini sağlamaktır. Öğretmenlerin yanında değerlerin okullarda kazanımı öğrenciler arasındaki ilişki, eğitim öğretim, ortak eğitim programları vb.

gibi çeşitli etkinlikler yoluyla sürekli devam etmektedir. Dolayısıyla eğitim, insani ve toplumun temel değerlerini öğrencilere aktarmada önemli bir role sahiptir (Kaur & Nagpal, 2013). Değerler eğitiminin amacı, değerlere yönelik bireylere farkındalık kazandırma ve yaşamış oldukları toplumda var olan değerleri bireylere kazandırmaktır (Harecker, 2012). Toplumlar kendi değerlerini bilen, tanıyan, yaşayan ya da yaşatan bireyler yetiştirmek isterler. Değerler eğitimi ile bireyler, yaşadıkları topluma uyum sağlamayı, sosyalleşmeyi ve kültürel anlamda aidiyet duygusuna sahip olmayı öğrenirler (Ulusoy & Arslan, 2014). Değerler eğitiminde, çocukların kendilerine ve topluma yararlı olacak temel değerleri psikolojik, bilişsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak kazanmaları amaçlanır. Ayrıca değerler eğitimi, sorumluluk, sevgi ve karakter eğitiminin yanı sıra girişimciliği, temel insani değerleri kazandırmayı, kendisiyle ve çevresiyle barışık bireyler yetiştirmeyi, etkili bir okul kültürü yaratmayı ve toplumsal düzeni korumayı da kapsar (Aydın & Akyol Gürler, 2012).

İlkokul programlarında Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler, Türkçe derslerinde değerler eğitimine ve özellikle de hoşgörü değerine yönelik kazanımlar bulunmaktadır. Özellikle toplumsal yaşama uyumun sağlandığı, aktif vatandaş yetiştirmede önemli bir role sahip olan Sosyal Bilgiler dersi değerler eğitimine yönelik etkinliklere en fazla yer veren ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere, Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı; laik, demokratik, çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetiştirebilmeleri için temel olan bilgiler verilir. Ayrıca öğrencilere, Atatürk'ün "Ulusal kültürümüzü çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarma" idealini gerçekleştirme bilinci kazandırılır (Sözer, 2008). Bu sayede öğrenciler, haklara ve özgürlüklere saygılı, farklılıkları hoşgörü ile karşılayan, duyarlı bireyler olarak yetişeceklerdir. Sosyal Bilgiler dersi, bireye toplumsal çevresine etkin bir biçimde nasıl uyum sağlayacağını ve kendinden farklı olanlara nasıl hoşgörü ile yaklaşacağını öğretmeyi amaçlar. Demokratik yaşamın değeri de ancak bu amacın gerçekleşmesiyle anlaşılabilir (Deveci, 2002). Ayrıca Sosyal Bilgiler Programı, demokratik bir toplumda çocuklara çeşitli bilgi, beceri, değerler kazandırır. Bu sayede çocuklar, kendi yetenekleri doğrultusunda topluma katkı sağlar ve çocukların mutlu bir yaşam sürmeleri mümkün olur. (Gültekin, 2008). İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi Öğretim Programı içinde yer alan ünitelerde "doğrudan verilecek değer" başlığı altında hoşgörü değerlerinin öğretilmesinin hedeflendiği görülmektedir. (Yığıttir & Kaymakçı, 2012). Özellikle de 'Birey ve Toplum' öğrenme alanı içinde yer alan "Kendimi Tanıyorum" ünitesindeki; "Bireysel farklılıkları tanıyarak ve kabul eder, sahip olduğu resmi kimlik belgelerindeki bilgileri analiz ederek kişisel kimliğine ilişkin çıkarımlarda bulunur, duyguları ve düşünceleri arasındaki ilişkiyi fark eder, farklı durumlara ait duygu ve düşüncelerini ifade eder, başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılar, yaşamına ilişkin belli başlı olayları kronolojik sıraya koyar" kazanımlarının içinde hoşgörü değeri doğrudan verilecek değerler arasındadır. Hoşgörü kavramının kapsayıcı bir tanımını yapmak oldukça zordur, hoşgörünün tanımı farklı kültürlerin ne anladığı ve hangi perspektiften baktığına göre değişmektedir. UNESCO tarafından yapılan tanıma göre hoşgörü; temelde başkasının, başka bir deyişle farklı olanın kendileri gibi olma hakkına saygı göstermek ve ötekine verilen zararın kendine ve herkese verilen zarar anlamına geleceği için zarar vermekten kaçınmaktır (Kaymakcan, 2007). Hoşgörünün özünde anlayış gösterme, anlayışla karşılama yatar (Kavcar, 1995). İnsanların siyasi görüşü, dili, dini inancı, dünya görüşü, kültürel kimliği ne olursa olsun hoşgörü herkes için gereklidir (Karataş, 1995). Keleş (1995) hoşgörüyü, "kişinin kendi düşünce ve değer yargılarına uymayan düşüncelere ve değer yargılarına sahip kişilerin haklarına saygılı olması" biçiminde tanımlamıştır. Hoşgörü, ahlaki bir vazife olmanın yanında siyasal ve yasal bir gereksinimdir. En geniş anlamda hoşgörü, barış ortamının gerçekleşmesini mümkün kılar ve savaş kültürünün yerini barış kültürünün almasına önemli katkılar sağlar (UNESCO, 1995). Farklılıkların uyumunu sağlayan hoşgörü demokratik toplumların barış ve uzlaşma içinde yaşamasını sağlayan temel değerlerden biridir. Hoşgörünün az olduğu ya da olmadığı toplumlarda insanlar bu durumdan olumsuz etkilenebilir. Çünkü hoşgöründen yoksun bireylerden oluşan toplumlarda; demokrasi, bilim ve bilimsel düşüncenin gelişmesi zordur (Gündüz, 1995). Bu nedenle, toplumların varlığını ve gelişmesini sürdürebilmesi açısından da hoşgörü önem taşımaktadır. Hoşgörü, evrensel insan hakları ve bireylerin temel özgürlüklerinin tanınmasını sağlayan bir değer olmakla birlikte bireyler, gruplar ve devletler tarafından uygulanır. Hoşgörü, ulusal ve uluslararası insan hakları

belgelerinde yer alan standartları da doğrulamaktadır. (UNESCO, 1995). Hoşgörü kavramının eğitimle ilişkisini belirlemek ve de hoşgörü kavramını eğitimin konusu yapmak için, bu soyut kavrama hangi anlamların yüklendiğini somutlaştırmak gerekir (Başaran, 1995). Eğitim hoşgürsüzlüğün en iyi çaresidir ve hoşgörünün yapılandırılmasında en temel kurum okuldur (UNESCO, 1994). Eğitim, hoşgörü üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir (Colesante & Biggs, 1999). Hoşgörü eğitiminin amaçlarından biri, sosyal adaleti sağlayabilen bir dünya düzeninin oluşturulmasına katkı sağlayacak stratejiler hakkında öğrencilere yardımcı olmaktır (Şahin, 2011). Hoşgörü eğitimi sayesinde bireyler, fikirlerin serbestçe ifade edilebilmesinin gerekli olduğunu, farklı olmanın da kötü, olumsuz ya da tehlikeli olmadığını öğrenir (Gürkaynak, 1995).

Hoşgörü, eğitim sürecinde öğrencilere kazandırılması gereken bir değerdir. Toplumların hoşgörülü bireylere sahip olabilmesi, nitelikli bir hoşgörü eğitimi verilmesine bağlıdır. Öğretmenler, hoşgörü eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, öğretmenlerin hoşgörü eğitimi konusunda yeterli donanıma sahip olması, okullardaki hoşgörü ve bir arada yaşama kültürünün oluşmasında en önemli etkenlerdendir (Kaymakcan, 2007). Toplumda çocuklar üzerinde en çok etkiye sahip olanlardan biri öğretmenlerdir (Topuz, 1995). Çocukların bilgi ve beceriler yanında temel değerleri kazanabilmesi için, temel değerleri benimseyen ve eğitim öğretim sürecinde değerlerin kazanılmasını önemseyen öğretmenlere ihtiyaç vardır. Öğretmenlerin, hoşgörüyü içine alan bir dersin programlarının felsefi bilgisiyle oluşturulmaları gerekir (Kuçuradi, 1995). Öncelikle öğretmenin insan haklarına, farklılıkların kaçınılmazlığına, hoşgörü ve saygıya, demokratik bir yaşam biçimine inanması gerekmektedir. Çünkü öğrencilerin, düşünen, eleştiren, tartışan, hayır diyebilen, bağımsız ve etkin kişiler olması birincil olarak öğretmenlere ve eğitim sistemine bağlıdır (Yurtseven, 2003). Eğitimin ve okulun temel amacı, bireylere bilgi, beceri ve değerleri kazandırarak, insanın sosyal beceriler kazanmasına katkıda bulunmaktır. Eğitimin belirlenen hedeflere ulaşabilmesi için öğretmenlerin de birtakım niteliklere sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda öne çıkan değerlerden biri hoşgörü değeridir. Sınıfta hoşgörülü bir sınıf iklimi oluşmasını sağlamak okulda hoşgörü değerini kazandırmaya yönelik olarak gerçekleştirilebilecek en etkili ve önemli çalışma olarak söylenebilir. Öğrencilerin birbirleriyle, öğretmenleriyle, okul yöneticileri ve çalışanlarıyla, aileleri ve çevrelerindeki insanlarla olan ilişkilerinde hoşgörü değerinin gözlemlenebilmesi bu değerın kazanılması açısından ön koşul olarak nitelendirilebilir. Okulda öncelikli olarak öğretmen gerek akademik konularda gerekse iletişim bağlamında hoşgörülü davranmalıdır. Kaymakcan (2007)' a, göre, ayrıca öğretmenler, hoşgörü değerine yönelik, tarihten ve günümüzden önemli kişilerin yaşam öykülerinden yararlanabilir, çocukların özellikle kendi ya da yakın çevrelerindeki olaylar üzerine düşünmelerini ve tartışmalarını sağlayabilirler. Gazete ve dergilerden hoşgörü ve hoşgörünün olmadığı örnekler verilebilir, hoşgörünün önemi üzerinde durulabilir ve panolar oluşturulabilir. Hoşgörü ile ilgili hikâye kitapları okunabilir, dramadan yararlanılabilir, öğrencilerin hoşgörü ile ilgili afiş hazırlamaları sağlanabilir. Değerler eğitiminde ailenin rolü çok önemli olduğu için aile katılımlı çalışmalar yapılabilir.

Alanyazına bakıldığında hoşgörü değerine yönelik çeşitli çalışmalara rastlanmaktadır. Öğretmenlerin hoşgörü tutum ve algılarını çeşitli açılardan inceleyen kuramsal çalışmalar (Türe & Ersoy, 2014; Kepenekçi, 2004; Büyükkaragöz & Kesici, 1996); öğrencilerin hoşgörü tutum ve algılarını inceleyen kuramsal ve uygulamalı çalışmalar (Çalışkan & Sağlam, 2012; Lintner, 2005) bulunmaktadır. Ayrıca, öğretim elamanlarının hoşgörüyle ilgili görüşlerini ortaya koyan çalışmalar (Kıroğlu, Elma, Kesten & Egüz, 2012) ve okul öncesi eğitiminde hoşgörü eğitimiyle ilgili çalışmalar (Tatar, 2009) da bulunmaktadır. Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörü değerine ilişkin bakış açılarını belirleyen çalışmaların sayısı ise oldukça sınırlıdır. Alanyazın incelendiğinde öğretmen adaylarının hoşgörüye ilişkin algılarını inceleyen Gürkan (1995), Stevens & Charles (2005), Şahin (2011), ve Mutluer (2015) tarafından yapılmış çalışmalar görülmektedir. Değerler eğitimi ve değerler ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde hangi değerın öğretmen adayları tarafından ne şekilde algılandığına ilişkin yeterli sayıda araştırmaya rastlanamamıştır. Öğretmen adaylarının değerlere bakışının, değerleri algılama biçimlerinin, mesleki açıdan değerlere nasıl yaklaştıklarının belirlenmesi etkili bir değerler eğitimi gerçekleştirebilmek açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı sınıf öğretmeni

adaylarının hoşgörü değerine ilişkin bakış açılarını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörünün tanımına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörünün insan ve toplum açısından önemine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sınıf öğretmeni adaylarının bireylerin hoşgörü değerine sahip olmasını etkileyen etmenlere ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörülü bireyler yetiştirmede sınıf öğretmenine düşen görevlere ilişkin görüşleri nelerdir?
5. Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörülü öğretmenin özelliklerine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörü değerine bakış açılarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojiden yararlanılmıştır. Fenomenoloji, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Fenomenoloji deseninde amaç, algı ve olgunun anlamını betimlemektir ve bu desende, bireyin olguya ilişkin deneyimleri nelerdir? ve bu olguya ilişkin deneyimleri etkileyen ortam ve koşullar nelerdir? temel sorularına yanıt aranır (Creswell, 2007). Bu çalışmada fenomenoloji deseni, sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörü değerine bakışını belirlemede derinlemesine değerlendirme olanağı sağlayan bir yöntem olarak kabul edilmiş ve araştırma da bu desene gerçekleştirilmiştir.

2.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını bir devlet üniversitesi, eğitim fakültesi, sınıf öğretmenliği programında 4.sınıfta öğrenim görmekte olan beşi erkek, dokuzu kadın 14 sınıf öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Bu çalışmada, katılımcılar amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örneklem ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme dayalı olarak katılımcıların belirlenmesindeki temel amaç, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Bu ölçütler, araştırmacı tarafından oluşturulabildiği gibi, önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Araştırmanın temel ölçütü, öğretmen adaylarının Değerler Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi derslerini tekrara kalmadan tamamlamış olmaları ve çalışmaya gönüllü olarak katılmış olmalarıdır. Bu ölçütün konma nedeni, belirtilen dersleri alıp değerler eğitimine yönelik bilgi sahibi olmaları ve değerler eğitimine yönelik uygulamaları deneyimlemiş olmalarının önemli olmasıdır.

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada araştırmacılar tarafından geliştirilen beş açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Alanyazından elde edilen bilgiler ve araştırmacıların deneyimlerinden yola çıkılarak hazırlanan 7 açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu, iç ve dış geçerliğini sağlamak için bir devlet üniversitesinin eğitim fakültesinin farklı anabilim dallarındaki 3 uzmana verilmiş ve incelemesi sağlanmıştır. Kapsam ve görünüş geçerliğini sağlamak için görüşlerine başvuru uzmanlardan 1'i eğitim programları ve öğretimi uzmanı, 2'si sınıf eğitimi uzmanıdır. Uzmanlardan görüşme formundaki soruların açık ve anlaşılır olup olmadığını ve ele alınan konuyu kapsayıp kapsamadığını kontrol etmeleri istenmiştir. Kapsam geçerliği, ölçeğin ölçülmek isteneni ölçüp ölçmediği ile ilgilidir ve uzman görüşüne dayalı olarak açıklanabilir (Balcı, 2015). Uzmanların incelemeleri sonucu araştırma konusuna uygun olmayan sorular (1 soru) ve binişiklik gösteren sorular (1 soru) görüşme formundan çıkarılarak görüşme soruları beşe düşürülmüştür. Düzeltmelerin yapıldığı soruların kapsamı temsil edebilecek niteliğe sahip olduğu konusunda görüş birliğine varılmıştır. Ayrıca görüşme soruları uygulamadan önce örneklem dışındaki iki öğretmen adayına sorularak pilot çalışması yapılmış ve görüşmeler yazıya döküldükten sonra gerçekleştirilen değerlendirmede soruların katılımcılar tarafından net anlaşıldığı belirlenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde araştırmada ulaşılan veriler derin bir çözümlenmeye tabi tutularak kavram ve temalara ulaşılır. İçerik analizi süreci verilerin kodlanması, kodları belirli kategoriler altında toplayan temaların bulunması, verilerin kodlara ve temalara göre düzenlenmesi ve tanımlanması ve bulguların yorumlanması aşamalarından meydana gelir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Ses kayıt cihazı ile kaydedilen görüşmeler araştırmacılar tarafından yazıya aktarılmıştır. Yazıya dönüştürülen tüm görüşme verileri araştırmacılar tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Birbiriyle ilişkili olan kodlar benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandırılmış ve temalar oluşturulmuştur. İki araştırmacı tarafından oluşturulan kodlar arasındaki tutarlılık $[Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı) \times 100]$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Miles & Huberman, 1994). Kodların karşılaştırılması sonucu kodlayıcılar arası uyum 0.90 olarak hesaplanmış ve araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Güvenirlilik hesaplarının %70'in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles & Huberman, 1994). Araştırma etiği çerçevesinde öğretmen adaylarının isimlerinin yerine ÖA1, ÖA2, ... ÖA14 şeklinde kodlar verilmiştir.

3. BULGULAR

Bulgular sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörünün tanımına, hoşgörünün insan ve toplum açısından önemine; hoşgörünün toplumsal hayatta hangi düzeyde yer aldığına; bireylerin hoşgörülü olmasını etkileyen etmenlere; hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıf ortamına; hoşgörülü bireyler yetiştirmede sınıf öğretmenine düşen görevlere ilişkin görüşleri şeklinde yedi tema altında toplanmıştır.

3.1. Hoşgörünün tanımına ilişkin bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörünün tanımına ilişkin görüşleri tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Hoşgörünün tanımı

Tema	Kodlar	Frekans
Hoşgörünün Tanımı	Farklılıklara (Fikir, Duygu, Davranış, Karakter, Giyim, Dil, Din, Kültür) saygı duyma	7
	Sabırlı olma	4
	Anlayışlı olma	4
	Saygı ve Sevgi ile yaklaşma	3
	Empati kurma	3
	Kişilerin birbirlerinin özgürlük alanına girmemesi	1
	İnsanların kendini rahatça ifade edebilmesi	1

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen adaylarının çoğunluğunun hoşgörüyü farklılıklara (fikir, duygu, davranış, karakter, giyim, dil, din, kültür) saygı duyma ve sabırlı olma şeklinde tanımladığı görülmektedir. Öğretmen adaylarından ÖA10, hoşgörüyü tanımlarken başka fikirlere saygılı olunmasını “*Hoşgörüyü insanın karşısındaki insanın görüş ve düşüncelerine saygılı olması şeklinde tanımlayabiliriz.*” sözleriyle dile getirmiştir. ÖA8 “*Bence hoşgörü karşımızdaki kişinin duygu, düşüncelerine, bazen fiziksel yaptığı hareketlere bile saygılı olmaktır.*” ifadeleriyle hoşgörünün farklılıklara saygı duyulması yönüne dikkat çekmiştir. Öğretmen adaylarından ÖA1 ise insanların bazı davranışlara sabırlı olmaları konusunda düşüncelerini “*Aslında hoşgörü çok geniş bir yelpaze. Fakat aklıma hoşgörü sınırlandırmak ve tanımlamak gelirse müsamaha gösterme, bazı şeyleri görmezden gelme, göz yumma veya bir şey konusunda insanların birbirine tahammül güçleri sabırlı olmaları diye tanımlayabilirim*” ifadeleriyle belirtmektedir.

Öğretmen adaylarının bir kısmı, hoşgörüyü anlayışlı olma şeklinde ifade ederken diğer öğretmen adayları hoşgörüyü saygı ve sevgi ile yaklaşma biçiminde tanımlamaktadır. Öğretmen adayları, hoşgörüyü empati kurma biçiminde de tanımlamaktadır. Bir öğretmen adayı, hoşgörüyü kişilerin birbirlerinin özgürlük alanına girmemesi şeklinde ifade ederken, bir diğer öğretmen adayı ise insanların kendini rahatça ifade edebilmesi şeklinde belirtmiştir. ÖA5 hoşgörünün anlayışlı olmayı gerektirdiğini “*Hoşgörü karşıdaki insan hatalı olsa bile onun hatalarını kabul etmektir. Sonuç olarak her insan hata yapar ancak bu hatayı kabul edebilme ona karşı saygılı olabilmektir.*” sözleriyle belirtirken; ÖA6 ise hoşgörülü bireyin empati kurmasını “*Hoşgörü insana sevgiyle yaklaşmak, empati kurmak olarak tanımlıyorum.*” sözleriyle ifade etmektedir. Aynı öğretmen adayı (ÖA6) ayrıca hoşgörülü

bireyin sevgi, saygı ve sabırlı yönüne “Hoşgörüyü deyince aklıma sevgi, saygı ve sabırlı olmak geliyor. Çünkü sevgi olmadan saygı olmaz. Saygı ve sevgi bütünlüktür. Bunlar birleşince hoşgörüyü oluşturuyor.” sözleriyle dikkat çekmiştir.

3.2. Hoşgörünün birey ve toplum açısından önemine ilişkin bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörünün birey ve toplum açısından önemine ilişkin görüşleri tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Hoşgörünün birey ve toplum açısından önemi

Tema	Kodlar	Frekans
Hoşgörünün İnsan ve Toplum Açısından Önemi	İnsanların huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamasını sağlar	9
	İnsanların birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmasını sağlar	7
	Ülkelerin gelişip ilerleyebilmesini etkiler	4
	Daha iyi bir eğitim ortamı oluşmasını sağlar	3

Tablo 2 incelendiğinde öğretmen adaylarının çoğu, insanların huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamasını sağladığı için hoşgörünün önemli olduğunu düşünmektedir. Öğretmen adaylarının hoşgörünün sağlıklı bir toplum olunması açısından önemli olduğu görüşünde birleştikleri görülmektedir. Toplumdaki bireylerin huzurlu ve mutlu bir şekilde yaşamaları için hoşgörünün önemli olduğuna ilişkin görüşlerini öğretmen adaylarından ÖA4, “Hoşgörü insanların toplum içinde birbirlerine daha uyumlu şekilde davranmalarına yardımcı olur bence. Yani toplum açısından ilişkileri düzenleyen güzel boyutlardan birisidir.” şeklinde, ÖA8 düşüncelerini “Sonuçta karınızdaki kişinin düşüncelerine saygılı olmazsak bu sefer insanlar arasında çok fazla çatışmalar olabilir, anlaşmazlıklar çıkabilir. Ben mesela senin görüşlerine ne kadar saygı duyuyorsam, ben de kendi görüşlerime saygı duyulmasını isterim. Bu şekilde daha barışçıl bir ortam olur.” diyerek belirtmektedirler.

Öğretmen adaylarının bazıları hoşgörünün insanlar arasında sağlıklı iletişim kurulması açısından önemli olduğunu, bazıları ise ülkelerin gelişip ilerleyebilmesi için, daha iyi bir eğitim ortamı için gerekli olduğunu belirtmiştir. Hoşgörünün olduğu toplumda kavgaların, baskıların olmayacağını ve sağlıklı iletişim kurulacağını ÖA11 “Hoşgörünün olduğu bir toplumda insanlar daha mutlu olurlar. İnsanlar birbirine saygı duydukları zaman birbirlerini kabullendikleri zaman kavgalar olmaz. Birbirleri hakkında konuşmazlar. Kırgınlıklar küskünlükler olmaz. Böylece daha mutlu bir toplum olur.” sözleriyle dile getirmektedir.

ÖA10 ülkelerin gelişmesi için hoşgörünün gerekli olduğunu “Hoşgörü insanların ve toplumların bu tür içinde yaşayabilmelerini sağlar. Çatışmanın ve savaşın olmadığı ülkelerde bireyler bilimle, teknolojiyle ilgilenir ve böylece ülkelerin gelişmesini sağlar. Toplumların kalkınabilmesi için daha ileri seviyelerde bir hayata kavuşabilmeleri için insanların ve toplumların birbiri ile hoşgörülü bir şekilde yaşaması gerekir.” sözleriyle belirtmektedir.

3.3. Bireylerin hoşgörü değerine sahip olmasını etkileyen etmenlere ilişkin bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının bireylerin hoşgörülü olmasını etkileyen etmenlere ilişkin görüşleri tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Hoşgörüye etkileyen etmenler

Tema	Kodlar	Frekans
Hoşgörüye etkileyen etmenler	Çevre ve Toplum (Aile, Akranlar)	27
	Eğitim sistemi (Okul, Öğretmen)	10
	Model alınan insanlar	1
	Okunan Kitaplar	1

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının çoğunun, bireylerin hoşgörülü olmasını çevre ve toplumun (ailenin, arkadaş ortamının) etkilediğini belirttiği görülmektedir. Öğretmen adayları bireylerin hoşgörülü olmasını özellikle ailenin etkilediğini düşünmektedirler. ÖA1, bunu belirtirken şu ifadeleri kullanmaktadır: “Bireylerin hoşgürüsünü etkileyen etmenlerin birincisi bence kesinlikle aile yapısı. Çocuk ya da kişi ailesinde nasıl bir hoşgörü görürse o şekilde davranışlarını yönlendirir. Örnek veriyorum hoşgürüsüz bir ortamda yetişen, birbirine saygısız olmayan anne-baba etrafında yetişen bir çocuğun bu tür bir ortamın oluşmadığı bireylerde tabii ki hoşgürüsünü gözlenmesi çok da gözlenebilir

bir şey değil. Fakat hoşgörülü saygı çerçevesi demokratik bir takım toplantılarını yapıldığı herkese eş düzeyde söz hakkı verildiği bir ailede büyüyen bir bireyin bu konuda görüş ve düşüncelerini hayatına bu şekilde yansıttığını düşünüyorum...” ÖA12 düşüncelerini “Ailesi etkileyebilir. Anne babanın davranışı çocuğu etkilediği için, çocuk küçüklüğünden beri anne babasını örnek aldığı için, onlar nasıl davranırsa çocuk da öyle davranır. Bu büyüdüğünde çocuğun kişiliğini geliştirir. Örneğin benim anne babam nasılsa ben de öyle olabiliyorum.” şeklinde açıklarken; ÖA11 bu konudaki görüşlerini “En önemli etken annesi bence. Annesi hoşgörüsüz olan bir birey hoşgörüsüz yetişir. Hoşgörüyü öğrenemeyebilir. Oda başkalarına karşı hoşgörüsüz davranır.” ifadeleriyle belirtmektedir. ÖA5 arkadaş çevresinin bireyleri etkilediğini “Çevresindeki akran grubu bireyleri kesinlikle etkiliyor. Arkadaşları olumsuz düşüncelere, davranışlara ve alışkanlıklara sahipse çocukta kazanıyor. Şimdi çocuk mesela internet kafeye gidiyor, orada sigara, küfür, uyuşturucu, etkilenebiliyor. Ama hoşgörülü davranışlar yaparsa bunlarda olumlu etkiliyor” sözleriyle dile getirmektedir.

Bireylerin hoşgörülü olmasını etkileyen etmenleri; bireylerin model aldığı insanlar ve okuduğu kitaplar şeklinde ifade edenler de olmuştur. ÖA4 bireylerin hoşgörülü olması etkileyen etmen olarak okuduğu kitapları “Severek isteyerek okudukları kitaplar, yaşamlarında hoşgörülü davranmalarında daha etkili olur.” sözleriyle belirtmektedir.

3.4. Hoşgörülü öğretmenin özelliklerine ilişkin bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörülü öğretmenin özelliklerine ilişkin görüşleri tablo 4’ te verilmiştir.

Tablo 4. Hoşgörülü öğretmenin özellikleri

Tema	Kodlar	Frekans
Hoşgörülü Öğretmenin Özellikleri	Model olma	14
	Sabırlı olma	12
	Etkili iletişim becerisine sahip olma (ben dilini kullanma, yapıcı eleştiriler yapma)	12
	Adil olma	6
	Demokratik olma	6
	Lider olma	5
	Anlayışlı olma	5
	Empati kurma	4
	Eleştiriye açık olma	4

Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adaylarının tamamına yakını hoşgörülü öğretmenin öğrencilere model olması ve sabırlı olması gerektiğini düşünmektedirler. ÖA4, bunu belirtirken şu ifadeleri kullanmaktadır: “Öğrencilere sabırla yaklaşabilir. Ona çok ters düşen bir davranış sergilese de öğrenci öğretmen onun yanlış olduğunu güzelce anlatabilir ve doğru olanı göstermede model olabilir. Ders işlerken gruplar yapabilir ki böylece öğrencilerin hem kaynaşmalarını hem birbirlerinin görüşlerine önem vermelerini sağlayabilir.”

Katılımcılardan ÖA7 “Anlayışlı etkileşimli iletişimini iyi yansıtan, öğrencisini iyi dinleyen, öğrencisine cümleleri doğru yansıtabilen, aktif ders işleyip hoşgörüyü kullanan biridir bence.” ifadeleriyle belirtirken, ÖA8 ise “Sınıftaki öğrencilerine karşı tutumu ve okul çevresine hatta yeri geldiğinde öğrencilerin velilerine karşı tutumlarında saygılı ve iyi niyetlidir.” sözleriyle hoşgörülü öğretmenin özelliklerini ifade etmiştir.

Öğretmen adayları hoşgörülü öğretmenin etkili iletişim becerilerine sahip (ben dilini kullanma, yapıcı eleştiriler yapma), adil, demokratik, anlayışlı, lider, empati kurması ve eleştiriye açık olması gerektiğini vurgulamışlardır. ÖA2 hoşgörülü öğretmenin özelliklerini ÖA12 “İlk başta öğrencilerine hiçbir ayırım yapmadan hepsine eşit davranmalı. Konuşması, dili, dini ne olursa her öğrencisine eşit davranmalı, ayrımcılık olmamalı.” şeklinde vurgulamıştır. ÖA1’ de hoşgörülü öğretmenin özelliklerine dair görüşlerini “hoşgörülü öğretmen empati kurmalıdır, öğrencilerinin hatalı davranışları karşısında öğrencileri dinlemeli hemen karar vermemelidir.” şeklinde ifade etmiştir.

3.5. Hoşgörü değerini kazandırmak için sınıf öğretmenlerine düşen görevlere ilişkin bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörü değerini öğrencilere kazandırmak için sınıf öğretmenlerine düşen görevlere ilişkin görüşleri tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Hoşgörü değerini kazandırmak sınıf öğretmenlerine düşen görevler

Tema	Kodlar	Frekans
Hoşgörü değerini kazandırmak için sınıf öğretmenlerine düşen görevler	Öğretmen rol-model olmalı	14
	Derslerde hoşgörü ile ilgili görsellere ve materyallere yer verilmeli	8
	Canlandırma ve drama etkinlikleri yapılmalı	6
	Altı şapka öğrenme tekniği uygulanmalı	5
	Videolardan yararlanmalı	4
	Sınıf kurallarının içinde hoşgörü yer almalı	3
	Öğrencilerin özdenetim yapmaları sağlanmalı	2
	Grup çalışmaları yaptırılıp öğrencilerin birbirleri ile olan iletişiminin artması sağlanmalı	2
	Hoşgörü ile ilgili hikâyeler okumalı	2

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının tamamına yakını hoşgörülü bir sınıf ortamı oluşturmak için öğretmenin öğrencilere olumlu rol-model olması gerektiğini belirtmiştir. ÖA12, bunu belirtirken şu ifadeleri kullanmaktadır: *“İlk başta sınıf öğretmenin kendisi hoşgörülü olsun ki sonra öğrencileri hoşgörülü olsun. Eğer bu hoşgörü yoksa öğrenci bunu seziniyorsa o benim kendi ayıbumdur. İlk başta kendim hoşgörülü olmalıyım ki sonra öğrenciler olsun, rol model yani.”* ÖA9 bu konudaki görüşlerini *“Ya önce rol model olmalıdır sınıf öğretmeni yani onlara karşı hoşgörülü olmalıdır”* sözleriyle görüşlerini dile getirmiştir.

Öğretmen adaylarının çoğunluğu hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıf ortamı oluşturmak için yaşamdan örnekler verilebileceğini, örnek olaylar anlatılabileceğini belirtmişlerdir. Bu konuda ÖA8 *“Hani hoşgörüü anlatmak için kazandırmak için örnek olay yöntemini kullanabilir. Yaşamış kişilerin hayatından hikâyeler sunabilir yada araştırma ödevi gibi verebilir yani hoşgörü hakkında ailesi çevresi hakkında ne tarz örnekler olduğunu araştırmasını isteyebilir.”* diyerek; ÖA12 *“Birincisi öğretmen rol model olmalı; ikincisi öğretmen bu konuda Mevlana, Yunus Emre’yi öğrencilerine örnek olarak gösterebilir onlarla ilgili eğitim etkinlikleri yaptırabilir. Değer kazanma noktasında hoşgörünün önemine vurgu yapabilir.”* diyerek görüşlerini belirtmiştir.

Öğretmen adayları sınıf içi etkinliklerle bu değeri kazandırabileceklerini ifade etmişlerdir. Öğretmen adayları derslerde yaratıcı düşünceyi geliştirmek ve bir konuya farklı açılardan bakılmasını kazandırabilmek için geliştirilen altı şapkalı düşünme tekniğinin kullanılmasını önermişlerdir. ÖA6 bu konuda *“Yani birbirinin düşüncelerine saygı göstermeleri için altı şapkalı yöntemi uygulayabiliriz. Bu tekniğin amacı zaten farklı düşüncelerin olduğu ve bunlara saygı duyulması gerektiğidir. İşbirlikli öğrenme yöntemi de olabilir. Herkes bir fikir üretir. Bir projeyi birlikte yaparak birbirinin düşüncelerine saygı gösterirler.”* ifadelerini kullanmıştır. Hoşgörü değeri ile ilgili videolardan, canlandırmalardan, hikâyelerden yararlanabileceklerini katılımcılardan ÖA2 *“...örnek olaylar verebiliriz, kısa videolar izlettirebilir daha sonra da hoşgörü gösteren çocuklar pekiştirilerek diğerlerinin de bunu yapması sağlanabilir.”* ifadeleriyle dile getirirken ÖA5 düşüncelerini *“...Sınıfta hoşgörü için bu Osmanlı zamanındaki kıssalardan, hikâyelerden yararlanılabilir. Hoşgörüye dönük oyunlar oynatılabilir. Birinci olanı diğer arkadaşları tebrik etmeli falan gibi”* şeklinde belirtmiştir.

3.6. Hoşgörünün Hâkim Olduğu Sınıf Ortamının Özelliklerine İlişkin Bulgular

Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörünün hâkim olduğu sınıf ortamı hakkındaki görüşleri tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Hoşgörünün hâkim olduğu sınıf ortamının özellikleri

Tema	Kodlar	Frekans
Hoşgörünün Hâkim Olduğu Bir Sınıf	Etkili bir sınıf yönetimi	13
	Öğrenmenin kolay olması	12
	Demokratik sınıf olması	11
	Çatışma ve kavganın yaşanmaması	5
	Sınıf dışı eğitim faaliyetlerinin artması	4
	Aile ile kolay iletişim kurulması	3
	Yardımlaşmanın çoğalması	3
	Öğrenci-öğrenci ve öğretmen-öğrenci etkileşiminin artması	3
	Mutlu ve başarılı bir sınıf olması	2
	Öğrencilerin özgüveninin artması	2

Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının tamamına yakını hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıfta öğrenmenin kolay gerçekleştiği verimli ders ortamı olacağını düşünmektedirler. ÖA8, bunu belirtirken şu ifadeleri kullanmaktadır: *“Sınıfta yine öğretmenden başlayarak olumlu bir iklim oluşur. Hem çocukların birbiri ile anlaşmaları hem ders işlenirken o aşamalar daha verimli bir şekilde geçer.”* ÖA14 düşüncelerini *“Hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıfta çocuklar birbirine hoşgörüyle öğretmene inanılmaz kolaylık sağlar. Öğrenciler arasında hoşgürlü bir ortam varsa daha rahat birbiri ile geçinirler diye düşünüyorum. Hani sınıfta kavgaya gürlü olmaz. Birbirleri ile daha uyumlu şekilde ders ilerler diye düşünüyorum.”* sözleriyle dile getirmiş, ÖA6 ise *“Birbirlerine saygı duyarlar en azından. Birbirlerini dinlerler.”* ifadelerini kullanmıştır.

Öğretmen adayları hoşgörünün hâkim olduğu sınıflarda demokratik sınıf ortamının oluşacağını belirtmişlerdir. Bazı öğretmen adayları hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıfta sınıf hâkimiyetinin sağlanacağını, çatışma ve kavgaların yaşanmayacağını belirtmiştir. Ayrıca öğretmen adayları hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıfta sınıf dışı eğitim faaliyetlerinin artacağını, aile ile kolay iletişim kurulabileceğini, yardımlaşmanın çoğalacağını, öğretmen-öğrenci etkileşiminin artacağını mutlu ve başarılı bir sınıf oluşacağını, öğrencilerin özgüveninin artacağını belirtmişlerdir. Hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıfın demokratik bir sınıf olacağını ÖA3 *“Hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıf en güzel sınıf olur sanırım. Demokratik bir sınıf olur. Verimli bir sınıf ortamı olur. Verimli bir eğitim öğretim ortamı olur.”* diyerek açıklamaktadır. Hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıfta kavga ve çatışmaların olmayacağını ya da sorunların çabuk çözüleceğini ÖA11 *“Sınıfta kavgalar olmaz hoşgörü varsa. Sorunlar daha çabuk hallolur. İnsanlar birbirine saygı duyarlar mutlu olurlar.”* sözleriyle belirtmektedir. Hoşgörünün hâkim olduğu bir sınıfta çocukların özgüvenlerinin gelişebileceğini ÖA13 *“Hoşgörü hâkimse bir öğrenci utanarak parmak kaldırmaz. Ya da acaba bana gelecekler mi demez. Özgüven kazanır. Özgür bir birey olduğunun farkına varır.”* ifadelerini kullanarak açıklamıştır.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörü değerine bakışlarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Öğretmen adayları hoşgörü değerini; farklılıklara saygı duyma, sabırlı olma, anlayışlı olma, saygı ve sevgi ile yaklaşma, empati kurma olarak tanımlamıştır. Bu tanımlar, alan yazındaki hoşgörü tanımlarına benzemektedir (Keleş, 1995; UNESCO, 1994). Benzer bir şekilde Türe ve Ersoy (2014)' un Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısını belirlemeye çalıştığı çalışmasında; öğretmenler hoşgörü; düşünce, değer, inanç ve davranışlara saygılı olmak, cinsiyet, ırk ve gelişim özellikleri gibi farklılıkları kabul etmek; anlayışlı olmak, hataları kabul etmek, insana değer vermek ve nesnel davranmak olarak tanımlamışlardır. Mutluer (2015)' in Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “hoşgörü” kavramına ilişkin metaforik algılarını belirlediği çalışmasında; öğretmen adaylarının hoşgörü kavramına yönelik algılarının ne yönde olduğu konusundaki temalar da; hayatın vazgeçilmezi olarak hoşgörü, sabır olarak hoşgörü, farklılıkların kabulü olarak hoşgörü, sevgi olarak hoşgörü, birleştirici bir güç olarak hoşgörü, anlayış olarak hoşgörü, eşitlik olarak hoşgörü ve barış olarak hoşgörü şeklindedir. Sosyal Bilgiler öğretmen adayları tarafından oluşturulan metaforların birbirleriyle ilişkileri dikkate alınarak oluşturulan kategoriler incelendiğinde, hoşgörünün ne olduğunun öğretmen adayları tarafından bilinmesi hoşgörünün doğru anlaşılması bakımından önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kepenekçi (2004) araştırmasında, sınıf öğretmenlerinin yaptıkları hoşgörü tanımlarında anlayış ve farklılıklara saygı vurgulandığı için, sınıf öğretmenlerinin çoğunun hoşgörü olması gerektiği gibi algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Gürkan (1995)' in araştırmasında da çalışmaya katılanlar hoşgörüü "insanların dil, din, ırk ayrımı yapmadan birbirlerine sevecen, iyi niyetli ve anlayışla davranması, saygı göstermesi" şeklinde tanımlamaktadırlar. Farklılıkları kabul etme (Kuçuradi, 1995; UNESCO, 1995) hoşgörüyle ilgili çalışmalarda sıklıkla üzerinde durulan bir konudur. Bu bakımdan araştırmaya katılan öğretmen adaylarının farklılıkları kabul etmeye vurgu yapmış olmaları onların hoşgörü konusunda olumlu algılara sahip oldukları biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmaya katılan öğretmen adayları, bir arada yaşamak için hoşgörünün önemli olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmen adayları, çağdaş düzenli bir toplum, huzurlu ve mutlu bir yaşam için de

hoşgörünün önemli olduğunu vurgulamışlardır. Tatar (2009) bir arada yaşamının getirdiği sorunların üstesinden gelebilmek için de hoşgörüyü ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Öğretmen adaylarının çoğu, toplumda hoşgörünün olmadığını ya da hoşgörünün eskiye göre azaldığını da belirtmiştir. Hoşgörünün temel unsurları da göz önüne alındığında hoşgörünün; insan ve toplum hayatını düzenleyen karşılıklı sevgi, saygı ve huzur ortamını geliştiren, bireyler arasında olumlu düşünce ve duyguların ortaya çıkmasına imkân veren ahlaki bir değer olduğu söylenebilir (Mutluer, 2015).

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının çoğu, aile, arkadaş ortamı, öğretmen, model alınan insanlar, okunan kitaplar, sosyal aktiviteler, yapmış olduğu gözlemler ve sosyal öğrenmelerin bireylerin hoşgörülü olmalarında etkili olduğunu vurgulamışlardır. Türe ve Ersoy (2014)' un çalışmasında bu etkenlerin yanı sıra sosyal bilgiler öğretmenleri bunlardan farklı olarak bir de yazılı ve görsel basının etkilerinden bahsetmiş, kamu spotlarının etkili olduğunu vurgulayıp yazılı ve görsel basının hoşgörüyü geliştirmeye yönelik olarak kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan öğretmen adaylarının çoğu, hoşgörü konusunda ailelerinden etkilendiklerini de vurgulamışlardır. Öğretmenlerin hoşgörü gelişiminde önemli bir yeri olduğu, özellikle de öğrencileri tarafından model alındığı düşünülmüştür. Kavcar (1995), bireylerin hoşgörü bekleme için kendilerinin de hoşgörü göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Türe ve Ersoy'un (2014)' un çalışmasında öğretmenler sadece öğrencilere yönelik değil, öğretmenlere yönelik de hoşgörü eğitimi gerçekleştirilmesinin işlevsel olacağını vurgulamışlardır.

Araştırmaya katılan öğretmen adayları hoşgörünün hâkim olduğu sınıfta verimli bir ders çalışma ortamı oluşacağını, demokratik sınıf ortamı oluşacağını, insanların birbirlerine saygı duyacağını, düzenin olduğu bir sınıf olacağını, sınıf hâkimiyeti sağlanacağını, çatışma ve kavgaların yaşanmayacağını vurgulamışlardır. Lintner, (2005), hoşgörünün hâkim olduğu sınıfta sınıf dışı eğitim faaliyetlerinin artacağını, aile ile iletişimin istenen düzeye geleceğini, yardımlaşmanın çoğalacağını, etkileşim en yüksek seviyede olacağını, daha başarılı bir sınıf olacağını belirtirken; Stevens ve Charles, (2005) ise kimsenin birbirinin arkasından konuşmayacağını, öğrencilerin özgüveninin gelişeceğini belirtmişlerdir. Başaran (1995) hoşgörünün ancak demokratik bir aile ve okul ortamında kazanılabileceğini belirterek, bu kazanımın yaşam boyu güçlendirilerek devam ettirilmesi gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

Katılımcıların çoğu, öğrencilere hoşgörü değerini kazandırmak için uygulamalı etkinliklerin tercih edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Öğretmen adayları, özellikle dramadan yararlanılması gerektiğini vurgulamışlardır. Türe ve Ersoy (2014)' un çalışması sonucunda da katılımcı öğretmenlerin hoşgörü eğitiminde daha çok farklılıklara saygı ve empatiyi temel alan, ders içinde program kapsamında ilgili konuları ilişkilendirerek drama, örnek olay ve gezi gibi yöntemler kullanarak öğretim temelli uygulamalar gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Araştırmanın bu sonucuna benzer olarak, Hansen (2011) değerler eğitiminde drama yöntemi kullanımının önemli olduğunu belirtmiştir. Brady (2011), değer öğretiminde rol oynamanın önemi üzerine durmuştur. Rol oynamada öğrencilere, problem durumu verilir, öğrenciler o probleme çözüm getirebilmek için doğaçlama olarak bir diyalog sürecine girerler ve problemi çözmeye yönelirler. Kendisini problemdeki kişinin yerine koyarak sorunu ele alır. Bu yol daha az benmerkezci olmayı gerektirir ve sonuç olarak öğrenciler kendilerine ve diğerlerine karşı bir içgörü geliştirirler. Can Aran ve Demirel (2013) araştırmalarında; öğretmenlerin çoğunluğunun değerler eğitimi uygulamalarında işbirliğine dayalı öğrenme tekniğini ve yaratıcı drama yöntemlerini kullanmakta oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca, öğretmen adayları, altı şapka düşünme tekniğini ve örnek olay yönteminin bu konuda etkili olacağını belirtmişlerdir. Buradan hareketle, öğretmenler tarafından uygulanan, çocukların etkin katılımını gerektiren yöntemlerin öğrencilerde hoşgörünün gelişmesinde işlevsel olabileceği söylenebilir. Karagöz (2013), ilköğretim öğrencilerine değerlerin okul şarkıları yoluyla kazandırılması adlı çalışmasında paylaşım, hoşgörü, sorumluluk değerlerini içeren okul şarkıları ile yapılan müzik eğitiminin, çocukların bu değerleri kazanmasına yardımcı olduğu ve değerlere ilişkin farkındalık düzeylerinin artmasında etkili olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Şahin (2011)' in çalışmasında da katılımcılar hoşgörü eğitimi için uygulamaya dönük aktivitelerin yapılması gerektiğini belirtmişler. Öğrencilere drama

aktiviteleri yaptırılması, konu ile ilgili kitaplar ve hikâyeler okutturulması, öğrencilerin hoşgörü gelişimleriyle ilgili portfolyo dosyaları hazırlanması şeklinde katılımcılar önerilerde bulunmuşlardır. Yazar Kaptan (2015)' ın çalışmasında bilgisayar destekli etkinliklerle hoşgörü değerinin öğretiminin, değer öğretim sürecini somutlaştırmakla beraber öğrencilere eğlenceli ve kalıcı bir öğretim süreci yaşattığı, öğrencilere sunulan örnek olayların ve ahlaki ikilemlerin öğrencilerin hoşgörü değerini günlük hayatın içerisine yerleştirebilmelerinde ve uygulayabilmelerinde yardımcı olduğu belirlenmiştir. Tahiroğlu (2011) ve Aktepe (2010) tarafından yapılan çalışmalarda da etkinlik temelli değerler öğretiminin öğrencilerin belirlenen değerleri öğrenmelerini kolaylaştırdığı ve eğitim sürecini zevkli bir hale getirdiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının hizmet öncesi eğitimlerinde, değerler eğitiminde etkinlik temelli uygulamaları öğrenmeleri sağlanmalıdır.

Sınıf öğretmeni adayları, hoşgörülü öğretmeni sabırlı, anlayışlı, empati becerisine sahip, farklı fikirlere açık ve etkili iletişim becerisine sahip örnek bireyler olarak belirtmişlerdir. Nitekim benzer bir şekilde Türe ve Ersoy (2015)' un yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenleri, hoşgörülü bireyi, sabırlı, anlayışlı, empati becerisine sahip, farklı fikirlere açık, tutarlı davranışlar sergileyen ve etkili iletişim becerisine sahip bireyler olarak da dile getirmişlerdir. Katılımcılar tarafından bireylerin hoşgörülü bir birey olmasında ailenin ve çevrenin etkili olduğu düşünülmekte iken eğitim fakültesi öğrencisi olmalarına rağmen hoşgörülü bir ortam için eğitimi çok önemli görenlerin sayısı azdır. Hoşgörü ortamı için sevgi, saygı ve anlayış temel olarak görülmüştür. Gürkan (1995) üniversite öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada katılımcıların eğitim bilimleri fakültesi öğrencisi olmalarına rağmen hoşgörülü bir dünya için eğitimi çok önemli görenlerin sayısının az olduğu sonucuna ulaşmıştır. Katılımcıların yaptığı açıklamalar onların hoşgörü değerine yönelik olumlu bir bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayanarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Sınıf öğretmeni adaylarının hizmet öncesi eğitimleri sürecinde değerler eğitiminde etkinlik ve materyal geliştirmesine yönelik eğitim verilmelidir.
- Bu araştırmada, sadece sınıf öğretmeni adaylarından veriler elde edilmiştir. Bundan sonra gerçekleştirilecek araştırmalarda daha geniş bir kitle üzerinde özellikle sınıf öğretmenlerinin hoşgörü değerine ilişkin görüşleri, algıları veya uygulamaları irdelenebilir.
- Sınıf öğretmeni adaylarının hoşgörüye bakışını ortaya çıkarmaya yönelik nicel çalışmalar gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde "yardımseverlik" değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, M. Z. & Akyol Gürlü, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi, yöntemler, etkinlikler, kaynaklar*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler*. (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Başaran, İ. E. (1995). Hoşgörü ve Eğitim. İ. Pehlivan (Yay. Haz.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı* (s. 47-56). UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın, 2, Ankara.
- Brady, L. (2011). Teacher values and relationship: Factors in values education. *Australian Journal of Teacher Education*, 36(2), 56-66.
- Büyükkaragöz, S. & Kesici, Ş. (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 3, 353-365.
- Can Aran, Ö. & Demirel, Ö. (2013). Dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 46 (12), 151-168.
- Colesante, R. J. & Biggs, D. A. (1999). Teaching about tolerance with stories and arguments. *Journal of Moral Education*, 28 (2), 185-199.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: choosing amon five approaches*. Sage Publications: London.

- Çalışkan, H. & Sağlam, H. İ. (2012). Hoşgörü eğilim ölçeğinin geliştirilmesi ve ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 122, 1431-1446.
- Deveci, H. (2002). *Sosyal Bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenmenin öğrencilerin derse ilişkin tutumlarına, akademik başarılarına ve hatırlama düzeylerine etkisi*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gültekin, M. (2008). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. Ş. Yaşar (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (ss.57-78). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- Gündüz, M. (1995). Açılış Konuşması. İ. Pehlivan (Yay. Haz.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*, (s. 13-15). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın.
- Gürkan, T. (1995). Üniversite Öğrencilerinin Hoşgörü Kavramına Bakışı. İ. Pehlivan (Yay. Haz.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*, (s. 69-78). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın.
- Gürkaynak, İ. (1995). Farklı Boyutları ile Hoşgörü. İ. Pehlivan (Yay. Haz.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı*, (s. 33-38). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın.
- Hansen, O. H. B. (2011). Teaching tolerance in public education: organizing the exposure to religious and life-stance diversity. *Religion and Education*, 38, 111- 127.
- Harecker, G. (2012). Teaching values at school: A way to reach a better understanding in our world, in Conference Proceedings New perspectives in Science Education, Florence, Italy: Pixel, University Press.
- Karagöz, B. (2013). *İlköğretim öğrencilerine değerlerin okul şarkıları yoluyla kazandırılması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Karataş, E. (1995). Açılış Konuşması. *Uluslararası Hoşgörü Kongresi*, 10-12 Haziran, Antalya.
- Kaur, K.& Nagpal, B. (2013). Teacher education and role of teacher educators in value education. *Educationia Confab*. 2, (11).
- Kavcar, C. (1995). Açılış Konuşmaları. İ. Pehlivan (Yay. Haz.), *Hoşgörü ve Eğitim Toplantısı* (s. 1-4). Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Ortak Yayın.
- Kaymakcan, R. (2007). *Hoşgörü ve eğitimi*. http://www.dem.org.tr/dem_dergi/6/dem6mak19.pdf adresinden 15 Nisan 2015'te alınmıştır.
- Keleş, B. (1995). Siyasette Hoşgörü. *Uluslararası Hoşgörü Kongresi*, 10-12 Haziran, Antalya.
- Kepenekçi, K. Y. (2004). Sınıf öğretmenlerine göre hoşgörü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 38, 250-265.
- Kıroğlu, K., Elma, C., Kesten, A. & Egüz, Ş. (2012). Üniversitede demokratik bir değer olarak hoşgörü. *Journal of Social Studies Education Research*, 3(2), 86-104.
- Kuçuradi, I. (1995). *Hoşgörü: Kavramı ve sınırları*. B. Onur (Ed.), Hoşgörü ve eğitim (ss. 18-29). Türk Eğitim Derneği Yayınları: Ankara
- Lintner, T. (2005). A world of difference: Teaching tolerance through photographs in elementary school. *The Social Studies*, 96 (1), 34-37.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. SAGE Publications: USA.
- Mutluer, C. (2015). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “hoşgörü” kavramına ilişkin metaforik algıları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, 8 (22), 575-595.
- Sözer, E. (2008). *Sosyal Bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri*. Ş. Yaşar (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (ss.41-55). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- Stevens, R. & Charles, J. (2005). Preparing teachers to teach tolerance. *Multicultural Perspectives*, 7(1),17–25.
- Şahin, Ç. (2011). Perceptions of prospective teachers about tolerance education. *Educational Research and Reviews*, 6 (1), 77-86.
- Tahiroğlu, M. (2011). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Doğa Sevgisi”, “Temizlik” ve “Sağlıklı Olma” Değerlerinin Öğretimi ve Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Tatar, A. F. (2009). Okul Öncesi eğitiminde (5–6 yaş) hoşgörü eğitimi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Topuz, H. (1995). *Siyasal yaşamda hoşgörü*. B. Onur (Ed.), Hoşgörü ve Eğitim (ss.137-146). Ankara:Türk Eğitim Derneği Yayınları
- Türe, H. & Ersoy, A.F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü algısı. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 31-56.
- Türe, H. & Ersoy, A.F. (2015). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin hoşgörü eğitimine bakışı ve hoşgörü eğitimine ilişkin uygulamaları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 5(1), 57-87

- Ulusoy, K. & Arslan A. (2014). Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed). Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi. Ankara: Pegem Akademi
- UNESCO (1994). *Tolerance: The Threshold of Peace*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0009/000981/098178e.pdf> adresinden 14 Nisan 2015'te alınmıştır.
- UNESCO (1995). *The Declaration of Principles on Tolerance*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001518/151830eo.pdf> adresinden 10 Nisan 2015'te alınmıştır.
- Yarar Kaptan, S. (2015). *İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde hoşgörü değerinin karma yaklaşıma dayalı bilgisayar destekli etkinliklerle öğretimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yeşil, R. & Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *TSA*, 11(2), 65-84.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğittir, S. & Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Abi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.
- Yurtseven, R. (2003). *Ortaöğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin demokratik tutumları*. (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi, Adana.

Citation Information

Kurtdede Fidan, N. & Güleç, F. (2016) Sınıf Öğretmeni Adaylarının Bakış Açısından "Hoşgörü Değeri". *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 246-258.